

**Hollanda'daki İskoç Mahkemesi'nde (Lockerbie Mahkemesi)
görülen *Abdelbaset Ali Mohamed Al Megrahi v. HM Advocate* davasının
temyiz duruşmaları konusunda BM Genel Sekreter Kofi Annan tarafından
1192 (1998) sayılı Güvenlik Konseyi kararı çerçevesinde atanan
Uluslararası İlerleme Örgütü'nün uluslararası gözlemcisi Prof. Hans
Köcher tarafından hazırlanan rapor**

Translated by Erdem Denk and Funda Keskin

Viyana, 26 Mart 2002/P/RE/17553

Aşağıda imzası bulunan, 5 Mayıs 2000-31 Ocak 2001 döneminde yapılan Lockerbie mahkemesi duruşmaları konusundaki gözlemlerini takiben, Yüksek Yargılama Mahkemesi'nin Hollanda'da Kamp van Zeist'te 15 Ekim 2001-14 Mart 2002 arasında yapılan temiz yargılamasına da gözlemci olarak katılmıştır. Duruşmalara ve Lockerbie bombalamasının kurbanlarından birisinin 15 Ekim 2001'de Dilekçesi'ni mahkemeye sunmasına katılmış ve 23 Ocak 2002'den son oturumun yapıldığı 14 Şubat 2002'ye kadar temyiz duruşmalarını da gözlemlemiştir. 14 Mart 2002'de temyiz sonucunun açıklanmasında da hazır bulunmuştur. Hollanda'daki İskoç Mahkemesi'nin Katibi ve Yardımcı Katibiyle düzenli olarak görüşmüş ve 7 Şubat 2002'de Lockerbie Ceza Davası Ceza Mahkemesi Heyeti'ne (Savcı Mali Ofisi) ve İskoç Mahkemesi Katibine ikişer yazılı soru listesi iletmiştir. Sorularının karşılığında Ceza Mahkemesi'den 8 Şubat 2002 tarihli yazılı bir yanıt ve İskoç Mahkemesi Katibinden de birçok yazılı ve sözlü mesaj almıştır. Zeist Hapishanesi Yöneticisi'yle de bir araya gelmiştir. Kararı temyiz eden davalıyla görüşmüş ve 24 Ocak 2002'de tutuklulu olduğu Zeist Hapishanesi'ndeki koşulları denetlemiştir. Davalının ricasıyla kendisiyle 12 Şubat 2002'de bir daha görüşmüştür. Aşağıda imzası bulunan, Temyiz Mahkemesi'nin 14 Mart 202'de kararını açıklamasından sonra o gün orada bulunan diğer uluslararası gözlemcilerin de katılımıyla davalıyla üçüncü kez görüşmüştür. Tüm toplantılar ve temaslar İskoç Mahkemesi üzerinden yapılmıştır.

Tüm temyiz süreci boyunca temyiz duruşması konusunda kamuoyuna hiçbir yorumda bulunmamış ve Temyiz Mahkemesi'nin yargıçları olan Lord Cullen, Lord Kirkwood, Lord Macfadyen, Lord Nimmo Smith ve Lord Osborne ile hiçbir görüşme girişimi olmamıştır. Gözlemci görevini, Lockerbie mahkemesi konusunda hazırladığı 3 Şubat 2001 tarihli raporunda belirttiği gibi, yargının anayasal bağımsızlığına saygı temelinde yerine getirmiş ve görevini, 9 Haziran 2001 tarihli açıklamasında belirttiği gibi, adil yargılamanın gerekleri bakımından değerlendirme anlamında yorumlamıştır.

Aşağıda imzası bulunan, temyiz duruşmaları ve yukarıda bahsedilen görüşmeler ve araştırmalar ışığında temyiz duruşmalarının değerlendirmesi konusunda şu raporu sunar:

1. Temyiz duruşmasının tüm idari boyutları, İskoç Mahkemesi'nin çalışanları tarafından büyük bir dikkat, etkinlik ve profesyonellik içinde ele alınmıştır. Aşağıda imzası bulunanın gözlemcilik görevini yerine getirme sırasında yaptığı tüm ricalar, hem İskoç Mahkemesi hem de Zeist Hapishanesi çalışanları tarafından hemen ve özenle ele alınmıştır.
2. Davalının temyiz süresince tutukluluk koşulları insana yakışır nitelikteydi ve Avrupa ve uluslararası hukuk standartlarına tam olarak uygundu. Aşağıda imzası bulunanın davalıyla yaptığı görüşmeler gecikmeksizin ayarlanmış ve uygun koşullar altında yapılmıştır. Aşağıda imzası bulunanın bildiği kadarıyla, davalı isteği hilafına kimseyle görüşmeye zorlanmamıştır. Aile ziyaretlerine izin verilmiş ve (hapishane görevlilerini ilgilendiren kısmı) süratli bir şekilde gerçekleştirilmiştir.
3. Temyiz mahkemesi yargıçlarına yargılama mahkemesi tarafından sunulan ve davalının yaptığı temyizin dayanaklarını ele alarak Mahkeme Görüşü'nün oluşturulmasında izlenen yaklaşımı açıklayan "Abdelbaset Ali Mohomad Al Megrahi'nin Temyiz Bildirimi", aşağıda imzası bulunanın görüşüne göre, temyiz edenin temyiz aşamasındaki haklarını çiğnememiştir.
4. Ceza Mahkemesi, her ne kadar polis yetkililerinin ellerinde bulunan delilleri mahkemeye sunmadıkları ve İskoç polisinin savcının kilit öneme sahip tanıklarından birisine İskoçya'da tatil daveti yaptığı iddiaları konusundaki sorularına yanıt vermekten kaçınmışsa da, aşağıda imzası bulunanın bilgi ricalarını profesyonel bir şekilde ele almıştır.
5. Açıklanmayan nedenlerle, Savunma bilgi vermeyi tamamen reddetmiştir. Savunma, her ne kadar aşağıda imzası bulunan kendisine İskoçya Mahkemesi yoluyla isteğine muvafakat verip vermeyeceğini sormuşsa da, 8 Haziran 2001 tarihli Temyiz Bildirimi'nde yer alan temyizin dayanakları konusunda bilgi vermemiştir. Savunma, temyiz duruşmalarında yaptığı takdimlerinin kopyasını isteyen başka bir gözlemcinin isteğine de olumsuz yanıt vermiştir. Tüm temyiz süresi boyunca Savunma'nın hareketleri konusunda şeffaflık tam olarak sağlanmamıştır.
6. Aşağıda imzası bulunanın yargılama konusunda 3 Şubat 2001'de yazdığı raporunun dördüncü paragrafından bahsedilen ABD Adalet Bakanlığı'nın iki temsilcisi, temyiz duruşmalarının 23 Ocak 2002'de başlamasından itibaren savcı

heyeti tarafında yer almışlardır. Ceza Mahkemesi, aşağıda imzası bulunana 8 Şubat 2002’de gönderdiği yazılı bir mesajda, mahkemede kimin hazır olacağını düzenleme işinin Mahkeme’ye ait olduğunu belirtmiş ama Yüksek Yargılama Mahkemesi’nin “mahkemede yanlarında istedikleri kişileri seçme işinin Baş Savcı ve Ceza Heyeti’ne ait olduğunu uzun süre önce kabul ettiğini” de açıklamıştır. Yargılama sırasında oynadıkları rol nedeniyle (bkz. aşağıda imzası bulunanın raporunun 5. paragrafı), iki ABD temsilcisinin devam eden varlığı temyiz duruşmalarına olmaması gereken siyasi bir unsur katmıştır.

7. Aynı durum Libya savunma heyetinin mahkemede İskoç savunma heyeti yanında durması için de geçerlidir. Aşağıda imzası bulunan bunun davalı tarafından istenmediğini kaydetmek ister. Aşağıda imzası bulunana, savcı ve savunma heyetlerini “destekleyen” yabancı kişilerin varlığının ABD’yle Libya arasında yapılan gayri resmi bir karşılıklılık düzenlemesi nedeniyle olmadığı bildirilmiştir. Bu, ne var ki, tüm duruşmalara bağımsız bir mahkeme için uygun olmayan uluslararası politik bir hava vermiştir.
8. Libyalı, ABD’li ve İngiliz istihbaratçıların temyiz dönemi sırasında siyasi yetkililer yoluyla İngiltere’de en az iki kere toplanması da temyiz duruşmalarına gölge düşürmüştür. Güvenilir medya haberlerine ve resmi ABD açıklamalarına göre, bu toplantılarda Libya’nın Lockerbie bombalaması konusunda sorumluluğu ve bunun tazminat yükümlülüğünü kabul etmesi konusu -hem de bu sorun hala bağımsız bir mahkemede görülmekte iken- ele alınmıştır. Lockerbie davasının oldukça siyasileşmiş ortamında, bu toplantılar temyizin sonucuna etki edebilecek niteliktedir. Davalının Libyalı savunma avukatının 28 Ocak 2002’de yaptığı acil basın açıklamasında “Libya’nın bombalama için tazminat ödemesi yönündeki ABD istekleri”nden bahsetmesi olgusal olarak yanlıştır ve şüpheleri gidermede hiçbir etkisi olmamıştır.
9. Temyiz duruşmalarının (yargı duruşmaları itibariyle) en önemli eksiklerinden birisi, davalının uygun şekilde savunulmamasıdır. Bu, yargının adilliğinin temel olarak davacıyla savunma arasında silahların eşitliğine bağlı olduğu itham sisteminde* özellikle önemlidir. Bu durum nedeniyle, *İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunması Avrupa Sözleşmesi*’nin 6. maddesinin (“adil yargılanma hakkı”) koşulları karşılanmamıştır.

---

* Yargıcın sadece önüne getirilen delillerle bağlı olduğu ve tarafların yargıç önünde tartıştığı ceza hukuku sistemi. Bu sistemde, sanığın hakkını savunması ve aktif olması büyük önem taşımaktadır (ç.n.)

10. Davalının uygun şekilde temsil edilmediği, savunmanın başvurusunun temyiz duruşmasında görülmesi sırasında da birçok açıdan kanıtlanmıştır: a) Çoğu zaman muğlak ve tümüyle ikinci derece olan delillere rağmen, Savunma, ne temyiz duruşması sırasında ne de Temyiz Bildirimi'nde davalıyı suçlamak için yeterli hukuksal delil olmadığını dile getirmiştir. b) Davalının “normal şartlar altında hiçbir makul jürinin geri çevirmeyeceği hükümleri jürinin geri çevirmesi” gibi yargının yürütülüşündeki her türlü sorunun temyiz duruşmalarında tekrar incelenmesi talebinde bulunabileceğini öngören 1995 İskoç Ceza Usulü Yasası'nın 106/3. maddesinin b paragrafına istinat edilmesini Savunma Heyeti kabul etmemiştir. c) Savunma, patlayıcıda kullanılan saat hakkında 31 Ocak 2001'deki Karar'dan sonra gündeme gelen bilgi başta olmak üzere hiçbir teknik konuyu gündeme getirmemiştir. d) Savunma, Davacının en önemli tanığı olan Anthony Gauci'nin İskoç polisi tarafından defalarca İskoçya'ya tatile davet edilmesi konusunu da hiç gündeme getirmemiştir. Bu bilgi, temyiz duruşmalarının başladığı sırada mevcuttu ve kararın temel olarak dayandığı şahitliği yapan iddia makamı tanıklarının dürüstlüğü ve güvenilirliği konusunda soru işareti doğurmaktadır. e) Savunma, Heathrow Havaalanı bagaj deposunda bir kilidin kırılması konusundaki önemli delilin polis kayıtlarından *neden* kaybolduğunu ve neden mahkemeye sunulmadığını da gündeme getirmemiştir. Onun yerine, Savunma Heyeti, temyiz duruşmalarının başında, bu önemli delilin sunulmamasında Davacı'nın bir hatası bulunmadığını söylemiştir. Savunma'nın bir itham sisteminde bu kadar önemli bir meselede Davacı'yı savunmaya yönelmesini anlamak zordur ve bu yargılama stratejisinin tümü hakkında şüphe uyandırmaktadır. f) Savunma heyetiyle mahkemede Libyalı savunma avukatı tarafından temsil edilen “savunma destek takımı” arasında açık bir düşmanlık vardı ve bu savunma stratejisinin etkinliğini ciddi şekilde engellemiştir. g) Bu düşmanlığın ve Savunma içindeki koordinasyon eksikliğinin açık bir sonucu olarak, savunmanın görüşünü destekler nitelikteki ek deliller ancak temyiz duruşmalarının başlamasından *sonra* yani “temyiz gerekçeleri”ne herhangi ek bir bilgi eklemek için geç olduğu bir zamanda toplanmaya başlamıştır. h) Bunun sonucu olarak, ortaya kaotik bir durum çıkmış ve bu İngiliz medyasına da yansımıştır. Savunma destek takımının üyelerinin ücretleri ödenmemiş ve bu da savunmanın düzensiz çalıştığı izlenimini vermiştir. Tüm bunlar, davalının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nden kaynaklanan haklarını zedeler niteliktedir.

11. Savunma, Temyiz Bildirimi'nde ve duruşmalar sırasındaki sunuşlarında, yargılama sırasında saklanan önemli deliller ve yargıçların bu durumdan memnun görünmesi (bkz. aşağıda imzası bulunanın mahkeme konusundaki raporunun 7. paragrafı) konularını da gündeme getirmemiştir. Ancak, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) bir Kararına göre, itham sistemlerinde bile yargıçların saklanan bilgileri inceleme yükümlülüğü vardır ve yargıçların bu yükümlülüğü yerine getirmemesi yargının adil olmaması sonucu doğuracaktır (*Case of Rowe and Davis v. The United Kingdom*, Başvuru No 28901/95, Strazburg, 16 Şubat 2000, paragraf 95). Bundan başka, AİHM'nin Kararının 60. paragrafında yer alan şu görüş de İskoç hukukuna göre yapılan ceza yargılamaları için geçerlidir: "...[İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunması Avrupa Sözleşmesi] 6/1. maddesine göre, ...davalı, davacı lehine ya da aleyhine olsun elindeki tüm delilleri savunmaya vermelidir ve bu İngiliz hukukunda da böyledir." Bu temyiz davasında, Savunma bu temel meseleyi gündeme getirmemiş ve böylece elindeki başlıca hukuksal araçlardan birisinden vazgeçmiştir.
12. Savunma, İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunması Avrupa Sözleşmesi'nin temel koşulları açısından yargılamanın adilliği konusunu da gündeme getirmemiştir. Bu, davalının nihayetinde Özel Meclis (*Privy Council**) ya da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde haklarını arayabilmesini ciddi şekilde tehlikeye atabilir. Gerçekten de, yargılama sırasındaki davranışları nedeniyle, Savunma'nın kendisi sorunun bir parçası ve yargılamanın adil olmamasının suç ortağı olarak görülebilir. Bu, bu temel sorunun temyiz duruşmaları sırasında neden gündeme getirilmediğini açıklayabilir.
13. Savunma stratejisi, Savunma'nın sonradan çağırdığı ve kilit öneme sahip tanıdığı olan Manly'nin ifadelerinin oldukça tuhaf olması nedeniyle daha da zayıflamıştır. Heathrow Havalanı'nda asma kilidin nasıl kırıldığının teknik ayrıntılarını verirken kendinden oldukça emin bir tavır gösterirken ("tereyağı gibi kesti"), kapının tam yeri ve asma kilidin kapıya takılma şekli konusunda kafasının oldukça karışık olduğu ve hatta yanıldığı ortaya çıkmıştır. İfadesine başlamasından sonra Mahkemeye bir kaza nedeniyle ilaç tedavisi gördüğünü ve ifadesi sırasında kusmaktan korktuğunu söylemiştir. Çok zayıf görünmüş ve oldukça duygusal ve hatta bazen saldırgan bir şekilde davranmıştır. Aşağıda imzası bulunana göre, bu acıklı sağlık sorununa neyin neden olduğu konusunda

---

* Her ne kadar artık daha çok törensel/sembolik yetkileri olsa da, 500'den çok üyesiyle Britanya Krallığı içinde yargı yetkisi uygulayan en yüksek kurumlardan birisidir (ç.n.)

bilgi almak olanaklı değildir. İskoç Mahkemesi yetkililerinin çaba gösterme yönünde sözlere rağmen, yarattıkları etkiyle Manly'nin böyle davranmasına neden olan ilaçların ne olduğu ve bu ilaç tedavisini gerektiren kazanın zamanı ve şekli konusunda bilgi almak olanaklı olmamıştır. Aslında, Manly'nin tanıklığı, bütünü itibariyle, savunma stratejisi açısından istenenin tam tersi sonuç vermiş bile olabilir. Savunma'nın Manly'yi bu koşullar altında ek bir tanık olarak neden gösterdiği bir soru işaretidir.

14. Temyiz duruşmalarının sorunlu yönlerinden birisi de, yargıçların yargılama mahkemesinin kararını sadece usulü açıdan incelemesi ve ne kararın içeriğini ne de akla yatkınlığını ve mantıksal tutarlılığını ele almalarıdır. Temyiz Mahkemesi Görüşü'nde "delil bir kere yargılama mahkemesi tarafından kabul edildikten sonra bu delilden ne gibi sonuçların çıkartılacağı ya da çıkartılmayacağı tamamen mahkemeye kalmış bir iştir" şeklinde 25. paragrafta yer alan görüş tekrar tekrar dile getirilmiştir. Eğer İskoç ceza hukuku sistemindeki bir temyiz mahkemesinin tutumu buysa, o zaman bir temyiz mahkemesinin rolünün ne kadar anlamlı olduğu sorusu akla gelmektedir.
15. Temyiz Mahkemesi'nin kararının zayıf noktalarından birisi de, Mahkeme'nin Gauci'nin tanıklığından ve söz konusu dönemde Malta'daki hava koşullarından çıkarsanacak sonuçları tam manasıyla değerlendirmeyi yani yeniden değerlendirmeyi reddetmesidir. İlgili delillerin temyiz duruşmalarında yeniden sunulması sırasında, herhangi bir mantıklı gözlemcinin de görebileceği gibi, Malta'daki hava koşullarının yargılama mahkemesinin yargıçları tarafından keyfi şekilde yorumlandığı ve Gauci tarafından tanımlanan hava koşullarının meteoroloji hizmetlerinden 7 Aralık 1988 için alınan hava raporundan çok 23 Kasım için alınanla çok daha uyumlu olduğu ortaya çıkmıştır. Aşağıda imzası bulunana göre, deliller, kasten davalının Malta'da bulunduğu tarihle uyumlu olacak şekilde "değerlendirilmiştir". Hem yargılama hem de temyiz mahkemesinin yargıçları, 7 Aralık'ın (Malta gibi bir Katolik ülkede özel anlama sahip) önemli bir Roman-Katolik tatilinin bir gün öncesi olduğunu ve bir Libyalının böylesi bir tatilden önceki (yani dükkanın kapalı olduğu) akşam giysi aldığını tanığın hatırlaması gerektiğini keyfi şekilde değerlendirme dışı bırakmıştır. Mevcut deliller ve Malta'da o dönemdeki koşullar ışığında bakıldığında, giysilerin 23 Kasım 1988'de alınmış olması, davalının Malta'da olduğu 7 Aralık 1988'e göre çok daha yüksek bir olasılıktır.

16. Birincil hukuksal delillerin olmadığı ve ikincil delillerin belirleyici olduğu bu durumda herşeyin sonunda davalının giysileri alıp almadığına dayanması nedeniyle, bu olayın “makul kuşku götürmez” şekilde kanıtlanamaması durumunda tüm karar çökecektir. Yargılama sırasında sunulan delillerin ve temyiz sırasında verilen ek delillerin bütünlüklü bir şekilde incelemesi durumunda, makul herhangi bir gözlemci, patlayıcıyı içeren bavulun yüklenmesi teorisinin daha birçok varsayıma ihtiyaç duyduğunu ve Heathrow’da yüklenmesi teorisine göre gerçek olma olasılığının çok daha düşük olduğunu görecektir. Bu, ikincil delillerin belirleyici olduğu böylesi bir davada, iddiaların ve çıkarsamaların akla ve sağduyuya dayanmaması durumunda “makul kuşku götürmeyecek” bir saptamanın dürüst bir şekilde yapılamayacağı anlamına gelmektedir. Temyiz yargıçları tarafından onaylanan mahkeme kararı, akla ve mantığa göre belirlenen bilimsel bir bağlamda makullük testiden geçemeyecektir
17. Temyiz mahkemesinin bazı yargıçlarının temyiz duruşmaları sırasında sorduğu soruların ve yaptığı yorumların oldukça eleştirel, açık ve meraklı olduğu düşünüldüğünde, Temyiz Mahkemesi’nin kararı *oybirliğiyle* almasını anlamak da zorlaşmaktadır. Lord Osborn, patlayıcıyı içeren bavulun Malta’da Luqa Havaalanı’nda yerleştirilmesi sorunu konusunda Davacı’yla yaptığı tartışma sırasında, 96. günde (7 Şubat 2002) şöyle demiştir: “Ama bu koşullar çerçevesinde, bombanın hem de bunun olanaklı olmadığını gösteren ciddi ve oldukça inandırıcı delillere rağmen Luqa Havaalanı’ndan geçtiğini söylemek farklı bir şey değil midir?” Daha sonra ise şöyle demiştir: “Şimdi, Mahkeme’nin şöyle demesini makul bir çerçevede anlamak oldukça zordur: ‘Uçağa nasıl konduğunu bilmiyoruz. Ama orada olmuş olmalı.’ Dışarıdan bakıldığında, bu mantıklı bir sonuç olamaz.” Ve Davacı’nın bir ifadesine karşı da şöyle demiştir: “Tüm mantıksız sonuçların olgusal bir dayanağı vardır ama ... sorun bunların mantıken olgularla ilgili olmamasıdır.”
18. Lord Osborn’un neden sonunda tüm temyiz gerekçelerini reddettiğini ve yargılama mahkemesi yargıçlarının gerekçesinin mantıksal sorgulama çizgisini neden izlemediğini anlamak olanaksızdır. Lord Osborn tarafından temyiz duruşması sırasında dile getirilen iddialara dikkatlice bakıldığında, Temyiz Mahkemesi kararının *oybirliğiyle* alınması hiç de ikna edici değildir. Temyiz mahkemesi yargıçlarının, temyiz her bir gerekçesini reddederek ve akli ve sağduyuyu göz ardı ederek bu açık entelektüel fedakarlığı yapmasına neden olan nedir?

19. Temyiz Mahkemesi, temyiz sırasından sunulan önemli delilleri de uygun bir şekilde değerlendirememiştir. Yargılama mahkemesinin birçok çıkarsaması ve keyfi hatta çoğu zaman çelişkili yargıları nedeniyle, yargılama mahkemesinin ulaştığı sonuçların dürüst bir şekilde yeniden değerlendirilmesinde ek deliller özel öneme sahip olabilirdi. Temyiz Mahkemesi, açıklanamayan nedenlerle, Davacı tarafından ileri sürülenden başka bir teoriyi ele almayı reddetmiştir. O teori ise, bir çantanın (kahverengi bir Samsonite bavul) Heathrow'da yüklenmesi olasılığı konusunda başlangıçta mahkemede sunulan delil düşünüldüğünde daha da anlaşılmaz olmaktadır.
20. Yargıçların temel mantık ve sağduyu standartları açısından akıllıca görünmeyen bir kararı yeniden inceleme durumunda olmaktan hoşnut olmadığı ve içinde buldukları (ikincil ve kısmen saklanmış delillerin olduğu koşullarda kararı ya onaylamak ya da bozmak şeklindeki) ikilimden çıkış yolu olarak *yeniden yargılama* kararı vermeyi deneyebilecekleri duruşmalar sırasında ortaya çıkmıştır. Yeniden yargılama İskoçya hukukuna göre temyiz mahkemelerinin önündeki olasılıklardan birisidir. Lord Cullen, konuyu duruşmalar sırasında tekrar tekrar gündeme getirmiş ve *1998 Yargılama Yüksek Mahkemesi (Hollanda'daki Duruşmalar) (Birleşmiş Milletler) Kararnamesi* çerçevesinde yeniden yargılama sorusunu Davacı ve Davalı'ya yönelterek yorumlarını istemiştir. Bu olasılık, ne var ki, gerçek bir seçenek olmamıştır, çünkü *Birleşik Krallık 1946 Birleşmiş Milletler Yasası*'nın birinci kısmı çerçevesinde "İskoç hukukuna göre Hollanda'da yapılacak ceza duruşmalarını yürütülmesini kolaylaştırmak" için ilan edilen Kraliyet Kararnamesi, sadece temyiz olasılığıyla ilgilenmiş, yeniden yargılama olasılığına değinmemiştir. Bu da davalının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nden kaynaklanan haklarını olumsuz yönde etkilemiştir.
21. Suçlama iki kişinin Malta'da *beraber* ve koordineli hareket ettiği şeklinde yapılmışken (bkz. aşağıda imzası bulunanın raporunun 12. maddesi), suçlananlardan birinin "suçlu" ama diğerinin "suçsuz" bulunması nedeniyle Mahkeme kararının tutarsız ve hatta mantıksız olduğu düşünüldüğünde bile, 1995 (İskoçya) Ceza Usulü Yasası'nın 106/3. maddesinin b paragrafının temyiz gerekçelerinin yazılmasında uygulanabilir olduğu açıktır. Savunma'nın neden bu hükümden yararlanmadığını ve kimi delillerin yorumlanması ve neden bunlardan çıkarılan sonuçların yorumlanması konusunda yargılama mahkemesi yargıçlarının yanlış yönlendirilmesi şeklindeki daha zayıf temyiz gerekçeleriyle

yetindiğini anlamak zordur. Bu, temyiz mahkemesi yargıçlarının Temyiz Mahkemesi Görüşü'nün 369. paragrafında şöyle ifade edilen kaçamak stratejisini olanaklı kılmıştır: “Suçlu bulma kararının layıkıyla çalışan makul bir mahkeme tarafından bu deliller ışığında geri çevrilip çevrilmeyeceğini değerlendirmek durumunda değildik.”

22. Yukarıda belirtilen temyiz koşulları (ve ayrıca aşağıda imzası bulunanın 3 Şubat 2001 tarihli raporunda tarif edilen ve incelenen yargı koşulları), davalının İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunması Avrupa Sözleşmesi'nin koşullarına göre adil yargılamaya tabi tutulmadığını açıkça göstermektedir. Sözleşme'nin 6/1. maddesi şöyle demektedir: “Herkes, ...hakkındaki bir suç isnadının karara bağlanmasında, hukuken kurulmuş bağımsız ve tarafsız bir mahkeme tarafından, makul bir sürede, adil ve aleni olarak yargılanma hakkına sahiptir...” 6/.3 maddenin c paragrafı ise bir cezai eylem işlemekle suçlanan herkesin “kendisini bizzat veya seçeceği bir avukat aracılığıyla savunma...” hakkına sahip olduğunu belirtmektedir. Yukarıda açıklandığı gibi, hem yargılama hem de temyiz mahkemesi oldukça siyasileşmiş bir ortamda çalışmıştır ve bu ortamda yargıçların tartışma özgürlüğü resmen olmasa da (yukarıda 20. paragrafta belirtilen Kraliyet Emri'nin bir maddesi hariç) fiilen sınırlanmıştır. Bu, Sürekli Temsilcilerinin 24 Ağustos 1998'de yazdıkları ortak mektupla Güvenlik Konseyi'ni haberdar ettikleri *Antlaşma* yoluyla bu ülkedışı mahkemeyi Hollanda'da kuran ABD ve İngiltere hükümetlerini mahcup etmemek için “siyaseten uygun” bir karar almalarını gerektirebilirdi.
23. Antlaşma, 1192 sayılı (1998) Güvenlik Konseyi kararını göz önüne alarak, Hollanda'da İskoçya mahkemesinin kurulmasını öngörmüştür. BM üyelerinin üzerinde siyasi bir sorunu çözmek için anlaştığı bu ülkedışı düzenlemenin amacı, duruşmalarının yürütülmesinin İskoçya'daki kamuoyu ve/veya siyaset baskısından “uzak tutmak”tı. Ülkedışı düzenlemenin mantığı buydu. Bu antlaşmanın ruhuna göre, yargıçların çalışmalarını Hollanda'daki İskoç Mahkemesi'nin tesislerinde yürütmeleri gerekmektedir. Ne var ki, yargıçlar, 8 Şubat-13 Mart 2002 arasında oldukça uzun süren karar verme döneminde İskoçya'ya çekilmişlerdir ve bu, aşağıda imzası bulunanın görüşüne göre, Mahkeme'nin Hollanda'da kurulması sırasında açıklanan niyetlerle çelişmektedir. Eğer bu oldukça karmaşık ve masraflı düzenlemenin herhangi bir nedeni ya da açıklaması varsa, o da mahkemenin tüm çalışmalarını bu ceza

davası konusunda oldukça hareketli bir siyasi havanın olacağı açık olan bir ülkenin siyaset ve kamuoyu baskısından uzakta yapmasıydı.

24. Buna ek olarak, davalı, (yukarıda belirtildiği gibi savunma heyeti açısından temyiz duruşmalarının yürütülüşüyle ilgili birçok açıdan) uygun hukuksal temsil hakkından da mahrum bırakılmıştır. Ayrıca, davalı, savunma heyetini kendisi seçme olanağına da sahip olmamıştır. Heyet, aynı zamanda UAD'deki *Libyan Arab Jamahiriya v. United Kingdom* ve *Libyan Arab Jamahiriya v. United States* davalarında Libya'yı temsil eden Libyalı eski avukat Maghour tarafından onun adına seçilmiştir. Libyalı savunma avukatının Libya devletinin temsilcisi olarak sahip olduğu resmi görev, Hollanda'daki İskoç Mahkemesi'nin önündeki gibi bir bireysel cezai sorumluluk davasında müvekkiline uygun hukuksal destek verme göreviyle bağdaşır nitelikte değildi. Davalının uygun bir şekilde savunulmasında kullanılabilecek birçok aracı Savunma'nın gündeme getirmeme kararı nedeniyle, savunma heyetinin davalının katılımı olmaksızın yaptığı bu tercih davalının haklarına olumsuz etkide bulunmuş olabilir. Savunma heyetinin temsil ettiği varsayılan davalıyla "uyumsuz" olduğu, davalının hapisane yönetimi ve İskoçya Mahkemesi yoluyla kendisiyle görüşme talebinde bulunmasına rağmen Savunma'nın aşağıda imzası bulunanla görüşmeyi ya da sorularına yanıt vermeyi reddetmesi gibi acayip bir olayla da belli olmuştur.
25. Davalı, 12 Şubat 2002'de kendi isteği üzerine yapılan toplantıda, aşağıda imzası bulunana mahkeme sırasında Davacı'yla Savunma'nın üzerinde anlaştıkları 16 tutanaktan sadece üçünden haberdar edildiğini söylemiştir. Ayrıca, direktiflerinin Savunma tarafından her zaman yerine getirilmediğini (örneğin, davalı x-ray cihazının inceleme için mahkeme salonuna getirilmesini istediğinde) ve mahkeme sırasında Savunma'ya "özel savunma"ya son verme direktifi vermediğini (bkz. aşağıda imzası bulunanın 3 Şubat 2001 tarihli raporunun 3. paragrafı) de belirtmiştir. Bundan başka, beraber suçlandığı kişi için yapmasına rağmen Savunma'nın kendi davasında neden hiç "davaya konu olacak bir şey yok (*no case to answer*)" savunması yapmadığını anlamadığını da söylemiştir, vs. Tüm bu ayrıntılar davalının uygun hukuksal temsile sahip olmadığını göstermekte ve savunma stratejisinin Avrupa standartlarının gerektirdiği gibi hakiki ve güvenilir olmayabileceğini akla getirmektedir. Aşağıda imzası bulunanın hazırladığı mahkeme raporunda dile getirilen kuşku, davalıyla yapılan yukarıda belirtilen görüşmede alınan bilgiler tarafından haklı çıkarılmıştır.

26. Bu yargılamanın adil olup olmadığını değerlendirirken, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin itham sisteminde adil olmanın koşulları konusundaki değerlendirmeleri de dikkate alınmalıdır. Mahkeme, 16 Şubat 2000 tarihli kararının 60. paragrafında (*Case of Rowe and Davis c. The United Kingdom*, Başvuru No 28901/95), davalı konusunda hem mahkeme hem de temyiz aşamasında kullanılabilir hukuksal seçeneğin kullanılmaması yönündeki Savunma kararı konusu başta olmak üzere bu davada da uygulanması gereken ilkeleri açıkça belirtmiştir: “Usule dair davalar dahil ceza davalarının itham esaslı olması ve savunma ve davacı arasında silahların eşitliği, adil yargılanma hakkının temel bir boyutudur.”

Bu gözlemler ve değerlendirmeler ışığında temyiz duruşmalarının şu iki temel açıdan adil olmadığı (ve böylece Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6/1. maddesiyle uyumlu olmadığı) söylenebilir:

- a) Temyiz yargıçları, bir çeşit “kaçamak” strateji tercih etmişlerdir: Yargılama mahkemesinin yargıçlarının varsayımlarını akla yatkınlık ve mantıksal tutarlılık açısından incelememişler ve böylece delillerin yargılama yargıçları tarafından keyfi bir şekilde değerlendirilmesini sorgulamamışlardır. Temyiz sırasında sunulan yeni delillere gerekli önemi vermemişlerdir ki bu tutum sorumluluktan kaçmaktır ve (adaletin elzem bir koşulu olan) gerçeği aramaktan ziyade tüm yargı sürecini oldukça şekli, yapay ve soyut hale getirerek temyiz duruşmalarını da neredeyse anlamsız hale getirmiştir. Temyiz aşamasının, suçluluk ve suçsuzluk konusunda “makul kuşku götürmez” bir karar vermek için yargılama mahkemesinin kararını gerçeği arama görevi kapsamında kapsamlı bir şekilde yeniden incelemekten başka ne anlamı olabilir ki?
- b) Savunma, davalıya savunurken kullanabileceği birçok aracı kullanmamayı tercih etmiş ve böylece davalıyı Avrupa standartlarına göre sahip olduğu uygun ve güvenilir hukuksal temsil hakkından mahrum bırakmıştır.

Duruşmaların tümüyle ikincil delillere dayanarak yürütüldüğü ve Mahkeme Görüşü'nün (çoğu zaman bir spekülasyon kadar muğlak olan) çıkarsamalar yoluyla oluşturulduğu bunun gibi davalar için şöyle bir *genel kural* formüle edilebilir: *daha az çıkarsama ve olguların (mahkeme tarafından kabul edilen delillerin) yapay (ya da keyfi) bir şekilde “yeniden yorumlanması”ni daha az gerektiren varsayımlar (ya da sonuçlar) tercih edilir.* Mantıksal muhakemeye ve sağduyuya dayalı bu kural dikkate

alındığında, makul bir jürinin, Malta'da gerçekleştiği varsayılan bir dizi olayla ilgili muğlak ve değişken delillere dayanarak davalının suçlu olduğu yönünde böyle bir karara asla varamayacağı rahatlıkla söylenebilir. Ayrıca, bu koşullar altında “suçlu” kararının İskoç hukukunun *kanıtın makul kuşku götürmez şekilde saptanması* şeklindeki temel koşulunu hiçbir şekilde karşılamadığını söylemek de olanaklıdır. Temyiz Mahkemesi bu temel konuyu ele almamış ve suçu Savunma'nın ihmallerine “atma”yı tercih etmiştir. Temyiz Mahkemesi, gerçekten de, Savunma'nın yeterli delil olduğunu kabul ettiğini ve (jürinin, layıkıyla çalışan normal bir jürinin reddedemeyeceği bir kararı reddetmesine işaret ederek) 1995 İskoç Ceza Usul Yasası'nın 106/3. maddesinin b paragrafının hükümleri çerçevesinde “adaletin yanlış uygulandığı” iddiasını açıkça reddettiğini belirtmiştir.

Ceza yasası sistemi ister işbirliği* ister itham esasına dayansın, ceza duruşmaları, adil olmak için, gerçeği olguları belirleyerek ve bunların yorumlanmasında mantıksal değerlendirme yaparak aramaya dayanmalıdır.

Bu sonuçlar nedeniyle, aşağıda imzası bulunan, şu açılardan İskoç ve Birleşik Krallık yargı yetkililerinin şu incelemeleri yapmasının özel önemi olduğunu düşünmektedir:

a) Heathrow Havaalanı'ndaki hırsızlık olayıyla ilgili delillerin saklandığı iddiası; ve
b) Gauci'nin İskoç Polisi tarafından İskoçya'ya tatile davet edildiği iddiaları (ki bu Davacı'nın en önemli tanığının yasadışı şekilde etkilenmesi anlamına gelebilecek ve bu nedenle bu tanığın verdiği ifadenin yeniden değerlendirmesini gerektirebilecektir). Ayrıca, Heathrow'daki hırsızlık olayının hemen ardında polisinin orada bulunmamasının araştırılması da çok büyük önem taşımaktadır. Manly, Temyiz Mahkemesi'ndeki ifadesinde, 20-21 Aralık 1988 akşamı bildirilen olaydan sonra tek bir polis görmediğini söylemiştir. Bunlar, Lockerbie mahkemesinin uluslararası gözlemcilerinin davanın Birleşik Krallık ve İskoçya yargı yetkilileri tarafından doğru ve bağımsız bir şekilde ele alındığı konusunda ciddi kuşkuları olduğunu gündeme getirmesine neden olan gizemli gelişmelerden sadece üçüdür. Bu bakımdan, İngiliz kurbanlarının ailelerinin Avam Kamarası tarafından bir kamu soruşturması açılması yönündeki çağrısı özel önem kazanmaktadır.*

Yargılama ve temyiz duruşmalarının eksiklikleri ve kusurları sadece (ciddi siyasi etki altında çalışan) bu özel mahkemeye değil de genel olarak İskoçya'daki cezai yargı sistemine yüklenecekse, bu sistemin kapsamlı bir yeniden inlemeye tabi tutulması

---

* Yargılamanın tüm taraflar yani iddia, savunma ve yargılama makamları arasında işbirliği yoluyla yapıldığı modern ceza hukuku sistemi (ç.n.)

* Bu raporun yayınlanmasından sonra yollanan bir haberde, *UK Families Flight 103*'ün temsilcisi olan Dr. Jim Swire aşağıda imzası bulunana İngiliz ailelerin “İngiliz Parlamentosu tarafından yetkilendirilen bir soruşturma” istediklerini bildirmiştir (H.K).

gerekli olabilir. Bu davanın cezai bir davaya oldukça siyasetleşmiş uluslararası bir bağlamda bakılmasından kaynaklanan örnek niteliği ve İskoç ceza hukuku sisteminin itham esasına dayalı olduğuna İskoç yargı yetkilileri tarafından (Lockerbie mahkemesinin yürütülüşünü açıklamak için) defalarca işaret edilmesi nedenleriyle, İskoç ceza hukukunun *İnsan Haklarının ve Temel Özgürlüklerin Korunması Avrupa Sözleşmesi*'yle uyumluluğu konusunda dört temel soru sormak önemli olabilir:

- A) İskoç ceza hukuku sistemi, temyiz sırasında yargılama mahkemesinin delilleri değerlendirmesinin eleştirel bir şekilde yeniden incelenmesini içermemesi nedeniyle, Sözleşme'nin 6. maddesiyle bağdaşmakta mıdır? Yargılama mahkemesinin kararı ayrıntılı bir incelemeye tabi tutulamazsa ve bu mahkemenin deliller üzerine başlangıçta yaptığı değerlendirme hiçbir temyiz mahkemesi tarafından sorgulanamayacak bir *dogma* halini alırsa, davalı adil yargılamanın temel koşulları açısından davasının kapsamlı bir şekilde yeniden incelenmesi hakkından fiilen mahrum kalacaktır. Temyiz Mahkemesi'nin 14 Mart 2002'de yayınladığı Görüş'ün 21. paragrafında yaptığı "bu mahkeme yargılama mahkemesinin doğru sonuca ulaşmış olmadığına bakmak için önünde bulunan bütün delilleri yeniden incelemek durumunda değildir" şeklindeki açıklama, sorunu gözler önüne sermektedir. Bu, Temyiz Mahkemesi'nin yorumuna göre İskoç hukukunun getirdiği bu sınırlamalarla temyiz anılamasız hale getirilip getirilmediği sorusunu akla getirmektedir. Yargılama mahkemesinin başlangıçta yaptığı delil değerlendirmesinin temyiz mahkemesi yargıçları tarafından ayrıntılı bir incelemeye tabi tutulmadığı bir ceza hukuku yapısında temyiz anılaması nedir? Ceza hukuku dahil hukukun üstünlüğünün özü olan yargılamanın eleştirel bir şekilde yeniden incelenmesi, böyle bir yapıda olanaksız hale gelmektedir. Davanın kapsamlı bir şekilde yeniden incelenmesinin yerini keyfilik almıştır.
- B) Savunma'nın kendi rolünü layığıyla oynamadığı yani kullanabileceği araçları kullanmadığı ve güvenilir bir şekilde hareket etmediği durumda (ki bu itham esasına dayalı bir ceza hukuku sisteminde çok önemlidir), "silahların eşitliği" bakımından güçler karşılıklı olarak dengeli bir şekilde kullanılamayacaktır. Yargıçların rolünün sorguçlarla aynı olmaması nedeniyle, Savunma'nın bu tavrını yani görevini ihmal etme kararını telafi edecek bir şey olmayacak ve davalı adil yargılanma hakkından mahrum edilecektir.
- C) İskoç sistemi gibi bir itham sisteminde yargıçların sorgulayıcı görev yapmaması, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 6/1. maddesiyle bağdaşır nitelikte olmayabilir (bkz. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin yukarıda bahsedilen ve

itham esasına göre çalışan mahkemeler konusunda “saklanan bilgilerin incelenmemesiyle yargılama mahkemesi yargıçlarının neden olduğu haksızlık”tan bahseden 16 Şubat 2000 tarihli kararı).

D) Temyiz -ve yargılama- mahkemesinin değerlendirmelerinde ve bu mahkemelerin açıklanan görüşlerinde yapılan “makul kuşku götürmez şekilde ispatlanmış” ifadesine yakından bakarsak, “makul kuşku” kavramı sadece belirsiz değil anlamsızdır da. Çünkü suçlu tespiti, muğlak delillere ve bir dizi oldukça sorunlu çıkarsamaya dayanan varsayımsal bir duruma göre yapılmıştır. Eğer bir mahkeme zayıf delillerin ve bunlardan yapılan çıkarsamaların birlikte “gerçek ve ikna edici bir şablon” oluşturduğuna tatmin olmuşsa, o zaman “makul kuşku götürmez şekilde ispatlanmış” ölçütünü, bir mahkeme tarafından resmi görevini yapması sırasından yapıldığı sürece, her türlü çıkarsama ve kurgu karşılayabilir. Bu, bir davalının mahkemenin hukuksal muhakemesinden kaçma şansının hiç olmadığı anlamına gelecektir, çünkü neredeyse her çıkarsama silsilesi -tezin olasılık derecesine ve mantıksal kalitesine bakılmaksızın- bu tanıma uygun olacaktır. Böyle bir durum, kuşkusuz, adil yargılamanın temel koşullarıyla bağdaştırılamaz.

Lockerbie davası, uluslararası cezai yargının gelişimi açısından örnek niteliğindedir. Aşağıda imzası bulunan, Hollanda’daki İskoç Mahkemesi çerçevesinde bu davanın görülmesiyle bir emsal yaratılmış olabileceği için, mahkemenin itham esasına dayalı bir ceza hukuku sisteminde kuruluşu, genel normatif çerçevesi ve özel çalışma şekli konularıyla ilgili sadece gözlemlerini eklemeyi uygun görmüştür.

Aşağıda imzası bulunan, üzülererek, adaletin şeffaf ve bağımsız karar verilmesiyle yerine getirilmesi bakımında bu özel mahkeme şeklinin ve yaptığı duruşmaların geçerli olmadığı sonucuna ulaşmıştır. Devletler (özellikle ABD, Birleşik Krallık ve Libya) arasında daha önce bahsedilen uyuşmazlık hala UAD’nin önündedir ve bu özel mahkemeye ilgili düzenlemeler Güvenlik Konseyi’nin BM Antlaşması’nın VII. Bölümü çerçevesinde aldığı bir kararı takiben yapılmıştır. Devletlerarası ilişkilerin oldukça siyasallaşmış olduğu ve yüksek devlet çıkarlarının söz konusu olduğu böyle bir ortamda, bir ceza davasını “bağımsız hukuk alanı” yani aynı zamanda hem ulusal politikalara hem de uluslararası güç politikalarına karşı bağımsız bir ortam çerçevesinde yürütmenin olanaksız olduğu kanıtlanmıştır. Davaların yürütüldüğü yerin ülkedışı olması, tam bağımsız bir mahkemeyi garanti etmek için yeterli değildir. Duruşmaların İskoçya dışında olması, onca masrafa rağmen, sadece

duruşmaların bağımsızlığı ve tarafsızlığı konusunda kaygıları olanlar için bir çeşit *yatıştırıcı* olmuştur.

Bu bakımdan, aşağıda imzası bulunan, Uluslararası İlerleme Örgütü'nün *Libya'ya Karşı BM Yaptırımları Konusunda Hukuk Uzmanları Komitesi*'nin 3 Eylül 1998 tarihinde 1192 sayılı (1998) Güvenlik Konseyi kararı konusunda yaptığı açıklamada dile getirdiği çekinceleri hatırlatmak ister: “İskoç yargı sisteminin adil yargılama konusundaki uluslararası standartları karşıladığına kuşku yoktur. BM Genel Sekreteri'nin İskoç yargı sistemi konusunda atadığı bağımsız uzmanların raporundan (Doc. S/1997/991) kuşku etmeye de neden yoktur. Esas sorun, İskoç hukukunun uygulanıp uygulanmadığı değil, tamamen İskoç yargıçlardan oluşan bir mahkemenin tarafsızlık koşulunu sağlayıp sağlayamayacağıdır. İki Libyalı sanık, ABD ve Birleşik Krallık kamuoyları tarafından adil yargılamanın ve masumiyet karinesinin temel koşullarını çiğner şekilde çoktan suçlanmıştır. Mevcut koşullar altında, İskoç yargıçlarını bu kamuoyu suçlamasından nasıl tamamen bağımsız olacaklarını görmek zordur.... Adillik ve tarafsızlık konusundaki bu ciddi soruna sadece mahkemenin kompozisyonunun uluslararası olması çare olabilir.” Uluslararası İlerleme Örgütü Komitesi ayrıca şöyle demiştir: “Bu davaya bakacak ceza mahkemesi ya kompozisyonu itibariyle uluslararası olmalıdır ya da UAD'de olduğu gibi uluslararası bir çerçevede çalışmalıdır. Usul konusundaki ayrıntılar ise, Güvenlik Konseyi kararının 3. maddesinde belirtildiği gibi, Hollanda'yla Birleşik Krallık hükümetleri arasında imzalanacak ikili bir antlaşmayla değil UAD Statüsü temelinde belirlenmelidir.” Aşağıda imzası bulunan, mahkeme Mayıs 2000'de başlarkenki umutlarının tersine, yukarıda belirtilen ve Hukuk Uzmanları Komitesi'nin koordinatörü olarak kendisinin de hazırlanmasına katıldığı çekincelerin olayların akışı sırasında gerçekleştiğini kabul etmekten üzüntü duymaktadır.

Yargılama ve temyiz mahkemelerinin bu koşulları ve (yargı yetkisi uygulayanın taraf olduğu) devletler arası uyuşmazlıklarla ilgili konulara ulusal mahkemelerin baktığı her davaya güç politikasının yapacağı ciddi etki nedeniyle, aşağıda imzası bulunan, yargının bağımsızlığı ve adil yargılama açısından tek yaşayabilir alternatifin *UCM Roma Statüsü* düzenlemelerine göre yapılacak duruşmalar olacağı sonucuna varmıştır. Lockerbie uyuşmazlığına taraf olan BM üyeler tarafından reddedilmesine rağmen, Statü'nün görülebilir bir gelecekte yürürlüğe girmesi umudunu dile getirmektedir. Hiçbir ulusal mahkemenin ve Güvenlik Konseyi tarafından kurulmuş *ad hoc* mahkemenin bağımsızlık, adil yargılama ve tarafsızlık koşullarını yerine getiremeyeceği ortaya çıkmıştır. Sadece uluslararası kompozisyon sahip bir sürekli

mahkemenin (UCM gibi) -en azından kuruluğu ve usul kuralları açısından- g politikası koğualları dığuında alığuması olanaklıdır.

Temyiz Mahkemesi'nin *Abdelbaset Ali Mohamed Al Megrahi v. HM Advocate* davasındaki kararı adalet için değil g politikası için bir zaferdi. Duruđumalar, hukukun stnlđine bağlılıkla övünen bir sistemde glerin hukuken garanti edilmiğu bir Şekilde ayrılmasının, siyasi müdahaleye karđuı ceza duruğumalarının bağımsızlığını ve tarafsızlığını garanti edecek yeterli emniyeti sağlamadığını kanıtlanmığu. Ne var ki, Lockerbie duruğumaları, insan hakları konusundaki ortak "Avrupa alanı"nda yapılmığu ve bu nedenle Birleđuik Krallık'ta mevcut olan tüm yargı yolları tüketildikten sonra yetkisini *İnsan Haklarının ve Temel zgrlklerin Korunması Avrupa Szleđumesi* erevesinde kullanan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından yeniden incelenebilir.

Dr. Hans Kchler